

Ontwerpschets van 'Nederland Nu Als Ontwerp'
bron: OMA.eu

VOORTSCHRIDDEND REGIONAAL ONTWERP

In reactie op de dominante rationele planningsmethoden van dat moment, begonnen Nederlandse ontwerpers en planners in de jaren '80 te experimenteren met ontwerpen op regionale schaal. Onder het motto 'Nederland Nu Als Ontwerp' werd bijvoorbeeld geschetst aan de toekomst van Nederland op basis van vier politiek georiënteerde scenario's. Ook werd de Eo Wijers stichting opgericht, die middels prijsvragen ontwerpkracht inzette voor het doordenken van de toekomst van een regio in het licht van grote maatschappelijke opgaven. Deze experimenten lieten zien hoe de verbeeldende en integrerende kracht van ontwerpen kon bijdragen aan inspirerende langetermijnperspectieven op regionale schaal, een schaalniveau dat sinds die tijd steeds centraler is komen te staan in onze ruimtelijke ordening.

Ontwerpen op regionale schaal was natuurlijk niet nieuw. Grote namen uit de architectuur, stedenbouw, planologie en landschapsarchitectuur hebben in de voorgaande eeuw regelmatig hun gedachten gewijd aan de ruimtelijke vorm en orde op bovenlokale schaal. Denk bijvoorbeeld aan de Emerald Necklace van Frederick Law Olmsted, de Garden City van Ebenezer Howard, Broadacre City van Frank Lloyd Wright, en La Ville Radieuse van Le Corbusier. Allemaal uiteenlopende gedachten over, en beelden van de 'ideale' vorm en orde van de ruimte. Daarnaast bestond er, zeker in Nederland, een rijke traditie in het maken van plannen op bovenlokale schaal zoals streekplannen, ruilverkavelingsplannen en stadsuitbreidingen. Wat wel nieuw was, is dat de initiatieven uit de jaren '80 appelleerden aan een breed gevoelde behoefte aan verandering in de ruimtelijke ordening. Weg van de doorgeslagen rationaliteit naar inspiratie, verleiding en integraliteit middels aansprekende, realistische en integrale ruimtelijke toekomstbeelden.

De experimenten met ontwerpen op regionale schaal waren succesvol en leidden tot veel navolging. In de jaren '90 neemt het bovenlokale ontwerpen een enorme vlucht. Weinig plekken in Nederland zijn sindsdien niet op één of andere manier op de regionale ontwerptafel beland. De belangrijke thema's waaraan geschetst en getekend wordt zijn mobiliteit, bereikbaarheid, economische ontwikkeling, en woningbouw. Maar ook waterveiligheid, natuurontwikkeling en de Ecologische Hoofdstructuur waren nadrukkelijk onderwerp van regionaal ontwerpend onderzoek. Ontwerpen aan een regio werd een goede gewoonte in de Nederlandse ruimtelijke orderingspraktijk.

Rond de eeuwwisseling kreeg regionaal ontwerpen er een nieuwe dimensie bij: participatie deed zijn intrede. De gewoonte ontwikkelde zich om vóór en tijdens het ontwerpen aan de regio

in gesprek te gaan met verschillende belanghebbenden. Het regionale ontwerp is sindsdien veelal het resultaat van een intensieve samenwerking tussen ontwerpers, specialisten en regionale stakeholders. Regionaal ontwerpen produceert hiermee niet alleen meer aansprekende en integrale toekomstbeelden, het is onderdeel van het ruimtelijk orderingsproces geworden. Het is een arena waarin gemeenschappelijke beeldvorming tot stand komt, afstemming plaats vindt en waarin steun en draagvlak voor plannen zich ontwikkelt.

Opnieuw zitten we in een periode met enorme inhoudelijke en maatschappelijke opgaven en kijken we naar de regio voor oplossingen. Onze CO2 uitstoot willen we bijvoorbeeld drastisch omlaag brengen, het liefst tot nul, om de opwarming van de aarde tot maximaal 2 graden te beperken. Dit vraagt om grote transities, die flinke impact hebben op de ordening, het gebruik en het aanzien van onze ruimte. Nieuwe energiebronnen nemen veel ruimte in. Ook moet de bestaande gebouwde voorraad worden aangepakt om flink te besparen, de energie-infrastructuur worden vernieuwd en voorzieningen ontwikkeld om (tijdelijk) energie te kunnen opslaan. Aan noodzaak en ambitie voor goede regionale ontwerpen en plannen ontbreekt het niet: ontwerpers, planners, aan het werk!

Maar naast inhoudelijk goed geformuleerde en met stakeholders afgestemde aansprekende en integrale toekomstbeelden vragen de huidige opgaven ook om sociale en institutionele innovaties. Nieuwe gedragspatronen op het gebied van eten en mobiliteit zijn bijvoorbeeld nodig om de duurzaamheidsdoelen te halen, en gedistribueerde opwekking van energie door een veelheid aan eigenaren vraagt een volledig andere organisatie van ons energiesysteem. Veel is nog onbekend en onzeker. Kan regionaal ontwerpen ook helpen hierin een weg te ontwikkelen en een voedingsbodemp zijn voor sociale en institutionele innovaties? Ik denk het wel, maar alleen wanneer sociale en institutionele dimensies van ruimtelijke opgaven een volwaardige plek krijgen in toekomstige regionale ontwerparena's.

Huidige opgaven vragen om sociale en institutionele innovaties

Annet Kempenaar (j.kempenaar@rug.nl) is Landschapsarchitect en als Universitair Docent verbonden aan het departement Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen.